

MEVLÂNÂ'DA SEVGİ, BİRLİK VE BARİŞ

Prof. Dr. Fahri Kayadibi*

ÖZET

Mevlânâ, günümüz dünyasının en çok muhtaç olduğu sevgi, birlik ve barışı eserlerinde en güzel şekilde işlemiştir. Hayatı ise bu konuların örnekleriyle doludur. Ondaki sevgi ve aşk ilahîdir. Yaratan dan ötürü yaratılmışı sevmiş ve hoş görmüştür. Düşünce, sevgi ve hoşgörüsünün evrensel oluşu nedeniyle fikirleriyle bütün dünyayı etkilemiştir. Kendisinin bu tutumu da insanlar arasında sevgi, kardeşlik ve barışın yayılmasını sağlamıştır. Sevgi, barış ve kardeşliğe hasret olan dünyamızda Mevlânâ'nın daha fazla bilinip tanınmasına ve fikirlerinin yayılmasına ihtiyaç vardır. Bunun için Unesco 2007 yılını "Mevlânâ Yılı" ilan etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlana, Birlik, Barış

ABSTRACT

THE LOVE, THE UNITY AND THE PEACE ACCORDING TO MAWLANA

Mevlana, discusses in his books the love, the unity and the peace that temporary world are in need of them. Many samples on these subjects can be seen in his life. His affection and love is divine. He loves and tolerates the creature because of creator. His opinions affected all worlds due to universality of his love and tolerance. His attitude made the love, friendship and peace extended between all people. There is need of introducing and spreading Mavlana'a opinions in the world which is longing of the love, the peace and the friendship. So, the year of 2007 is declared as "the year of Mavlana".

Keywords: Mawlana, Unity, Peace

Mevlânâ, H. 604/M. 1207 yılında Belh şehrinde doğmuştur. H. 672/M. 1273 yılında Konya'da hayata gözlerini yumdu. Mevlânâ ölmüş, fakat onun fikirleri yaşamıştır. Özellikle Mesnevî adlı eseri, Allah sevgisi ve tasavvuffi gerçekleri coşkun ifadelerle anlatmıştır. Eserleri insan sevgisi, dostluk ve barışı terennüm ettiğinden bütün dillere çevrilmiştir. Ölümünden bugüne kadar yedi yüz yılı aşkın bir zaman geçtiği halde düşünceleri yaşamakta, mezarı ziyaret edilmekte ve dünyanın çeşitli yerlerinde görüşleri anlatılmaktadır.

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı.

Mevlânâ hakkında yurt içi ve yurtdışında 50 kadar yüksek lisans, 25 civarında doktora yapılması, 250 kadar kitap, 600 bildiri ve makale yazılması¹ onun dünya çapında önemli bir düşünür olduğunu göstermektedir. Bunun için Bunun için Birleşmiş Milletler (BM) Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO) 2007 yılını “Mevlânâ Yılı” olarak ilân etmiştir.

Mevlâna özellikle insanı, ilâhi aşka lâyık bir varlık olarak anlamıştır. Yeter ki insan, imanı, ahlâkı ve ibadeti ile bu sevgiyi kazanmak için çalışsın. İnsan, Yüce Allah'ı sevdiğçe, onun buyruklarını tuttukça ve kalbinden kötülükleri sildikçe, Yüce Allah da onu sever. Mevlâna bu sevgiye lâyık olmanın yollarını göstermiş, insanları Allah sevgisinde birleştirmek istemiş ve nefsinin kötü arzularını silmesini bilmiştir.² İnsanları Allah sevgisinde birleştirme çabaları sevgi, dostluk ve barış esaslarını gündemine getirmiştir. Bu konudaki fikirlerinden bir demeti aşağıda sunacağız:

- Sevgi Tanrı'nın ışığıdır, Tanrı'nın sevgisidir.
- Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan halka müderris olsa hakîkatte asîdir.
- Kötülük yaptığın kork; o bir tohumdur, Tanrı onu mutlaka yeşertir.
- Sevgi ve merhamet insanî, hiddet ve şehvet hayvanî vasıftır.
- Gülün dikene katlanması onu güzel kokulu yaptı.
- İkilik şaşı gözün işidir.
- Seni yaralayan dikenini sen dikmişindir.
- Giydiğin kumaşı kendin dokumuşundur.
- Kaplara kırıp döktün mü su bir olur gider.

¹ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Tekin, “Mevlâna Bibliyografisi”, *Tasavvuf Dergisi*, s.XIV, 2005, s. 735-777).

² İ. Agâh Çubukçu, a.g.e. , s.68.

Bir şiirinde ise şöyle der:

Zıtların sulhuyla mümkündür hayat

Zıtların cengiyledir lâkin memât.

Mevlânâ'nın yedi öğüdü dostluk ve barış için çok önemlidir. Şöyledir:

-Cömertlik ve yardım etmede akar su gibi ol.

-Şefkat ve merhamette güneş gibi ol.

-Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.

-Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol.

-Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol.

-Hoşgörülükte deniz gibi ol.

-Ya olduğun gibi görün

Ya görüldüğün gibi ol³.

Mevlânâ engin bir hoş görü sahibiydi. İnsanların ayıplarını araştırmazdı. Hatasız dost arayanın dostsuz kalacağını da şöyle dile getirmiştir: “ Eğer dostlarınızın kötülüklerini size anlatırlarsa, sizin onları yetmiş kere hayırla ve iyi niyetle tevil etmeniz gerekir. Onu açıklamaktan tamamıyla âciz kaldığınız zaman, “Bunun sırrını o bilir” deyiniz ve konuyu kapatınız ki dünyada dostsuz

³ Geniş bilgi için bkz., Muammer Cengil, “Mevlânâ'nın Yedi Öğüdünün Fert ve Sosyal İlişkiler Açısından Önemi”, Uluslar arası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 25-26 Mayıs 2006 Çanakkale, s. 29.

kalmayasınız. Çünkü ayıpsız dost arayan, dostsuz kalır.” Sözleriyle nasihat ederdi.⁴

Bir defasında Mevlânâ iki kişinin kavga ettiğini ve birbirine küfrettiklerini görür. Bunlardan biri diğerine: “Bunu bana mı diyorsun? Eğer bana bir dersin, benden bin işitirsin.” diyordu. Mevlânâ bu sözleri işitince, onlara doğru ilerler ve: “Hayır, hayır söyleme, buraya gel ve ne diyeceğin varsa bana de. Eğer bin söz söyleyen, benden birini bile işitmezsin.” der. Bunun üzerine kavga edenler dost olurlar.⁵ İşte Mevlânâ’nın olgunluğu, hoşgörüsü ve insanların arasını bulmadaki seviyesi buydu.

İnsanların birbirinin kıymetini bilmesi konusunda:

Gel de birbirimizin kadrini bilelim;

Çünkü ansızın ayrılacağız birbirimizden.

Birbirimizin Kadrini Bilelim

Gel de birbirimizin kadrini bilelim; çünkü ansızın ayrılacağız birbirimizden.

Mâdem ki inanan, inanç sahibinin aynasıdır; Mâdem ki bu, böyle; ne diye aynadan yüz çeviriyoruz?

Ulular, dosta can fedâ ederler; köpekliği bırak; biz de insanız.

Kul hüvallah’ları, Kul eûzü’leri ne diye birbirimize okuyup üflemeyiz?

Garezler dostluğu karartır; ne diye gönülden söküp atmayız; sürüp çıkarmayız garezleri?

⁴ Ahmed Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, Çev. Tahsin Yazıcı, C.1, Ankara 1953, s. 352-353.

⁵ Eflâkî, a.g.e., C.1, s.111-112.

Bâzı bâzı, ben öleceğim diye gönlüm hoşlanıyor. Ne diye ölüye taparız; neden birbirimizin canına düşman kesiliriz ki?

Ölümünden sonra, biliyorum, uzlaşacaksın, barışacaksın bizimle; fakat bir ömür boyunca gamınla sınanıp duruyoruz biz?

Şimdi öldüm say da barış benimle; zâten teslim oluştâ ölülere benzeriz biz.

Mezarımı öpmek istiyorsun; neysek gene oyuz biz; gel de yüzümü öp şimdi.

Ölü gibi sus a gönül; zâten bu dil yüzünden varlıkla töhmetliyiz biz.⁶

Hepimiz de Bir Tek Kişiyiz

Beri gel, beri, daha da beri, niceye bir şu yol vuruculuk? Değil mi ki sen, bensin, ben de benim; niceye şu senlik, benlik?

Tanrı ışığıyız, Tanrı sırcası. Kendi kendimizle bunca savaşımız, bunca inatlaşmamız da ne? Aydınlık, aydınlıktan ne diye kaçır böyle?

Hepimiz de bir tek olgun kişiyiz; fakat neden böyle şaşırıyız ki? Neden zengin, yoksulları böyle hor görür ki?

Sağ el, ne diye kendi solunu hor görür? Her ikisi de senin elin değil mi ki; uğurlu ne demek, uğursuz ne demek?

Biz, hepimiz aynı mayadanız; aklımız da bir, başımız da; fakat şu beli bükülmüş göğün altında iki görür olup kalmışız.

Bu beş duygudan, altı yönden pılım-pırtım çek birlik bucağına; niceye dek usul boylu birlik ağacının yalnız sözünü edip duracaksın?

⁶ Mevlânâ Celâleddin, *Dıvan-ı Kebîr*, seçmeler, Hazırlayan: Abdülbâki Gölpinarlı, MEB Yayın, İstanbul 1970, s.97-98.

Haydi, şu benlikten geç, herkesle karış, kaynaş. Kendinde kaldıkça bir habbesin, bir zerresin ancak; fakat herkesle birleştin, kaynaştın mı ummansın, mâdensin.

Erkek aslan, yapacağım yapar, köpek de köpeklik eder, durur. Tertemiz can, dilediğini işler, beden de bedenliğini yapadurur.

Canı da bir bil, bedeni de; fakat sayıda yüzbinlercedir. Hani bademler gibi; hepsinde de aynı yağ var.

Dünyâda nice diller var; ama hepsi de mânâ bakımından bir; kapları kırıp döktün mü su, bir olur gider.

Birliğe erer de gönlünden sözü sürer çıkarırsan can, her görtüş sâhibine haber gönderir, meramını anlatır.⁷

Gene bir sözünde:

Halk, ezel sofrası için kavgaya girişmiştir; ama yediler, yerler; gene de sofradaki nîmet eksilmez, sofrâ da yerinde durur.

O dağa bir kuş kondu, uçtu gitti; bak da gör: Dağ da ne bir fazlalık var ne de bir eksiklik.⁸

Sonunda bütün insanlığı Allah'ın rahmetinden ümit kesmemeye ve tek Allah inancında birlik olmaya çağırır:

Gene gel, gene gel, her neysen, ne etmişsen gene gel; kâfirsen, ateşe tapıyorsan, puta tapıyorsan gene gel.

Bu bizim kapımız, bu bizim eşiğimiz, ümitsizlik kapısı, ümitsizlik eşiği değildir; yüz kere tevbeni bozmuşsan gene gel.⁹

⁷ Mevlânâ Celâleddin, a.g.e., s.144-145.

⁸ Mevlânâ Celâleddin, a.g.e., s.154.

“Hiçbir kâfiri hor görmeyin. Olur ya, Müslüman olarak ölebilir. Ömrünün sonundan ne haberin var ki ondan tamamıyla yüz çeviriyorsun?”¹⁰

“İki canlı kuşu birbirine bağlarsan; aynı cinsten oldukları için iki tane olan kanatları, dört olduğu halde uçamazlar. Çünkü ikilik mevcuttur. Hafbuki buna ölü bir kuşu bağlarsan uçar. Zira ikilik kalmamıştır.”¹¹

Mevlânâ'ya göre “Her peygamberin, her erenin bir yolu-yordamı vardır; fakat değil mi ki Tanrı'ya götürmede hepsi de birdir.”¹² Diyerek dinlerin ve peygamberlerin gayelerinin aynı olduğunu hepsinin amacının insanları Yaradana götürmek olduğunu vurgulamıştır. Ona göre “Lambalar farklı ama ışık aynı ışıktır. “

O'na göre, birbirini ötekileştiren insanlar, toplumlar ve dinler arasındaki çatışmanın temel nedenlerinden biri de, yetmiş iki milletin birbirini tanımaması, aralarında diyalog kurulamaması ve her birinin diğerine şüphe ile bakmasıdır.¹³ Farklı din mensuplarının, toplumda iyiliği yayıp kötülüğü önleme konusunda işbirliği yapamayışlarının ve aralarında çıkan kavgaların bir başka sebebi de , ötekinin dilini anlayamamak, onun düşünce ve duygu dünyası hakkında fikir sahibi olmamaktır.¹⁴

Hazret-i Mevlana Sevgi ve Barış'ın Sembolüdür

Mevlana, daima birleştiricidir, barıştıricıdır; sevginin ve barışın adeta sembolüdür.

⁹ Mevlânâ Celâleddin, a.g.e., s.165.

¹⁰ Mevlânâ, Mesnevi, C.6, b: 2451, 2452.

¹¹ Fihî Mâfih, 38-39.

¹² Mevlânâ, Mesnevî, I, s.523, (3098).

¹³ Mevlânâ, Mesnevî ve Şerhi, III/188.

¹⁴ Mevlânâ, a.g.e., II/449; Osman Güner, “Dünya Barışına Bir Katkı Olarak Mevlânâ'da ‘Öteki’ Olgusu, Uluslar arası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri, 25-28 Mayıs 2006-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,, s. 4.

İki ulu kişi birbirlerine düşmanlıkta bulunuyor, münasebetsiz sözler söylüyorlardı. Onlardan biri ötekine:

“Eğer yalan söylüyorsan, Allah senin canını alsın!” diyor diğeri ona: “Eğer sen yalan söylüyorsan, Allah senin canını.” diyordu. Mevlana, onların arasına girip:

“Hayır, hayır. Allah ne senin ne de onun canını alsın”.

“O, benim canımı alsın, çünkü cam alınmaya ancak biz layıkız” dedi.

“Her ikisi barıştı”.¹⁵

Mevlânâ, insanlığa karşı sevgi, barış ve hoşgörüde alabildiğince cömert davranmıştır. Bu konuda hayatı boyunca çok gayret göstermiştir. Toplumda barış ve huzur ortamını sağlamak için ne gerekiyorsa onu yapmıştır. Çünkü barış ve huzur ortamını hazırlama görevi insana verilmiştir. Zaten dinlerin, peygamberlerin, kitapların gönderilişindeki asıl hikmet de budur.

Gönül İnsanı

Mevlânâ'nın üzerinde önemle durduğu en önemli konulardan birisi “Gönül Âlemi” dir. Ona göre gönül; ilâhî tecellilerin aksettiği Kâbe gibi kutsal bir mekândır. Bunun için insanın gönlü hoş tutulmalıdır.

Mutlu olmak insanın gönül hoşluluğuna bağlıdır. “İnsanın gönlü ne kadar hoş olursa o kadar mutlu olur. Çünkü gönül hürriyeti, ne kadar hoş şey varsa onların hepsinden daha hoştur. Unutmayalım ki hoş ve safa ile bir anlık hayat, yüz binlerce kayserin debdebeli hayatından, saltanatından daha hoştur.”¹⁶

Gönül, Cenâb-ı Allah'ın kendisini görmek için ve ona bakmak için yarattığı bir aynadır. Bunun için “Gerçekten Allah;sûretlerinize, mallarınıza

¹⁵ Eflaki, a.g.e., C. I, (3/421); Selahaddin Hidayetoğlu, Hazreti Mevlana Muhammed Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti, Konya 2006, s. 61.

¹⁶ Şefik Can, Mevlânâ'nın Rûbâileri, 100, 11/1008.

bakmaz; fakat gönüllerinize, amellerinize bakar.”¹⁷ denmiştir. Ayna tozlanınca sûretleri iyi göstermez. Gönül aynası da temiz olmalıdır. Sevgi, samimiyet, aşk, barış ve güzelliklerle dolu olmalıdır. Kin, hırs, riya, hile ve düşmanlık gibi duyguların gönül aynasını kirletmesine izin verilmemelidir.

Sen asıl gönül sahiplerini aramaktan uzak kalma. Gönül öyle geniş ve hoş olmalıdır ki, onun içinde bu yedi gök gibi binlerce sema sığmalıdır. Hile ile dolu bir kalbi isteme. Unutma ki huzura yüzlerce çuval altın ile gelsen de, onun sana bir faydası yoktur. Yüce Allah o anı şöyle hatırlatmaktadır: “Allah’a arınmış bir gönül ile gelenden başka, o gün ne mal fayda verir ne oğullar!”¹⁸ Görüldüğü gibi o gün sadece temiz ve sağlam bir kalp ile huzura çıkması istenmektedir.¹⁹

Mevlânâ, Hakk’ın sevgisini barındırmayan gönlü harap olmuş, yıkılmış bir şehre benzetir.²⁰ Allah sevgisiyle dolu gönül ise; Hakk güneşinin nûrunu aksettirir.²¹

Böyle mamur gönüller Hakk’ın evidir: “Kâbe’den maksat velîlerin ve nebilerin gönülleridir ve burası Tanrı vahyinin yeridir. Kâbe onun fer’idir. Eğer gönül olmasa, Kâbe ne işe yarar?”²²

Böylesine kutsal bir yapıya hürmetsizlik edilmez.

Gönül kırmaktan, insanları incitmekten sakınmalıdır. Gönül yıkan bedbahtlar, akıldan yoksundur:

“Ahmaklar, mescide (secde edilen yere) hürmet gösterirken, secde edenin kalbini kırmaya çalışırlar.

¹⁷ Müslim, 4, hadis no: 1987.

¹⁸ Şuara, 88-89.

¹⁹ Mesnevi, 5/874-886.

²⁰ Rubâiler, 96.

²¹ Mesnevi, I/35.

²² Fîhi Mâfih, 254.

Gerçekteyse ey aptallar; o mecaz, bu hakikattir. Asıl mescit âriflerin gönül evidir.

Velîlerin gönlü, temiz kişilerin secde ettiği bir mescittir.”²³

Mevlânâ eserleriyle, sözüyle, hal ve davranışlarıyla tamamen bir gönül insanı olduğunu göstermektedir. Gönül insanı olduğundan dolayı günümüze kadar gönülleri fethetmiştir. Herkesçe sevilmiştir.

Hz. Mevlânâ'da Aşk ve Sevgi

Mevlânâ'da âlemin yaratılışı Allah'ın sevgisinden dolayıdır. Görünen ve görünmeyen bilinen ve bilinmeyen, hareket eden ve etmeyen her şey, O'nun sevgisinin bir neticesi ve tecellisidir. O aşk, her oluşun ve oluşumun ardındaki manevî bir güç, âdeta gizli bir hazînedir. Her canlının çift olarak eş cinsiyle yaratılması; gökyüzünün yeryüzüyle beraberliği; her dişinin erkeğe veya erkeğin dişiye meyli; gecenin gündüzle sarmaş dolaş olması; bunların hepsi o aşkın neticesi ve tezahürüdür. Allah'ın hikmeti, ezelde bütün bunları birbirine âşik etti.²⁴ Yine o aşktan ötürüdür ki, Yüce Allah, Hz. Muhammed'i peygamberler arasından seçti ve onu aşkla aynileştirdi ve aşkın kendisi oldu.²⁵

Mevlana düşüncesinin temelinde aşk vardır. Asıl aşk, ilahî aşktır. Mevlâna ilahî aşkı, gerçek aşk (aşk-ı hakikî), bütün diğer aşkları da mecâzî aşk olarak ayırır. “Aşk, kimseye niyazı ve ihtiyacı olmayan Allah'ın vasıflarındandır. O'ndan başkasına âşik olmak, geçici bir hevestir.”²⁶ Zira diğer aşklar bir an tat verse bile, görünüşleri nur olsa bile, kısa solukludur. Bununla birlikte o geçici aşklar bile , kısa süreli de olsalar, o güzellikleri ve nurları nedeniyle, aslına ve kaynağına gider.²⁷ Dolayısıyla, Mevlânâ'nın dünya

²³ Mesnevî, II/31, 39-41; Emine Yeniterzi, Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Ankara 1995, s. 54-55.

²⁴ Mesnevî, 3/ 4400 vd.

²⁵ Mesnevî, 5/2738-39.

²⁶ Mesnevî, 6/971.

²⁷ Mesnevî, 6/973-74.

görüşünde, her sevginin bir ilahî yönü vardır. Her cüz'ü diğer bir cüz'e meyil ettiren gizli güç, Allah'ın onların gönüllerine yerleştirdiği sevgidir.²⁸

İlahî kaynaklı olan böyle bir aşkın gücü ve tesiri tartışılmaz. Mevlânâ aşkın bu engin ve derin yönünü anlatırken, onu âdetâ bir iksir ve hayat suyu olarak tavsif eder. Acıları tatlılaştıran, bakırları altına çeviren, bulanık suları durultan. Dertlere şifa veren, ölüleri diriltten, padişahları kul ve köle eden aşktır.²⁹ Dünyayı döndüren, nebati yeşerten, Yusuf'u Züleyha'ya hayran eden ve gönülleri titreten aşktır.³⁰ Fakat bu aşk kendiliğinden doğmaz; onu hazırlayan bir zemini vardır. Temelsiz ve zeminsiz aşka, aşk demek doğru olmaz; ancak kuru bir hevesten ibarettir. O halde nedir bu aşkın zemini? Mevlânâ'nın cevabı oldukça nettir: Bilgi.

Bu aşk (Allah aşkı) bilgi neticesidir... Noksan bilgi nerden aşkı doğuracak? Noksan bilgi de bir aşk doğurur ama o aşk, cansız şeylerdir.³¹

Mevlânâ, ölümü ve ölümsüzlüğü şu iki mısradan özetler:

“Aşksız olma ki ölmeyesin.

Aşkla öl ki diri kalasın.”³²

Mevlana'ya göre Tanrıya ulaşmak için gerekli olan en önemli şey aşktır. Hem bedeniyle, hem bilinciyle, hem düşüncesiyle hem de belleğiyle sevebilen tek varlık insandır. Mevlana her türlü sevgiyi yüceltir; çünkü, bir başkasını seven insan kendisini, tüm insanlığı, evreni ve Tanrı'yı sevebilir. O, tüm insanlığa derin bir sevgi beslemiştir ve insan sevgisini bir aşka, tutkuyu

²⁸ Mesnevî, 3/4416.

²⁹ Mesnevî, 2/ 1529-1531.

³⁰ Mesnevî,5/ 3853/55.

³¹ Mesnevî, 2/1532-33; Bîtal Kuşpınar, “Mevlânâ'da Akıl ve Aşk”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:23,Konya 2007, s. 16-17.

³² Rubâiler, 181.

dönüştürmüştür. Mevlana, insanı yüceltmış ve buna temel olarak insanın yaratıcı hürriyetini ve yapıp edici iradesini göstermiştir.

Mevlânâ, insanların hırs, tamah, kibir, kıskançlık ve kin gibi kötü huylardan ancak ilâhî aşk ile arındığını belirtmek ister. Toplumda ilâhî sevgi ile mânevi âlemi tanıyanlar çoğunlukta olursa aksaklıklar düzelir, huzur hâkim olur. Diğer yandan insanın dünyadaki geçimi için bir sanat öğrendiği gibi. Âhireti kazanmak için de bir sanat öğrenmesi; bu din sanatının, kazancının da aşk olduğu öğütlenir.³³

Mevlana'nın sevgisi evrenseldir, ırk, din, dil ayrımı yapmadan tüm insanlar kapsar. Gerek Selçuklu, gerekse Osmanlı coğrafyasında yayılmış bulunan Mevlevi tekkeleri bunun bir göstergesidir. O tasavvuf inancım sadece bir nazariye olarak benimsememiş, günlük hayatına da mal etmişti. Mevlana, çocuklara, hastalara, kadınlara, yoksullara saygı gösterir, vefa duyardı. O sevgisini de diğer din ve ırklardan olanlara da göstermiştir. Nitekim, öğrencileri arasında Müslümanlar, Yahudiler, Hıristiyanlar, Rumlar, İranlılar, Araplar, Ermeniler, Türkler bulunmaktaydı. O'na göre tüm insanlar Allah'ın bir görüntüsüydü. İnsanlar arasında ayırım yapmak, Allah'a saygısızlıktan başka bir şey değildi.³⁴

Mevlânâ, bu sevgisinin genelliğini Kur'an ve sünnete bağlı olarak şöyle dile getirmektedir: "Pergel gibiyim. Bir ayağım İslâm'da sağlamca durduğu halde, diğer ayağımla 72 milleti dolaşıyorum."³⁵ Onun bu özdeyişi, bütün insanlığa sevgiyle kucağına açtığını göstermektedir.

Mevlânâ'nın şu sözü de aradaki perde ve engelleri kaldırarak sevgi ile bütün insanların birleştirilmesini çok güzel ifade eder: "Bütün insanlarda aynı

³³ Mesnevî, II/2618-27; Yeniterzi, a.g.e., s.51.

³⁴ irene Melikoff, "Batı Hürmanizmasının Karşısında Mevlana'nın Hürmanizması", *Yirmi Altı Bilim Adamının Mevlana Üzerine Araştırmaları*, Der. Fevzi Haheç, Ülkü Basımevi, Konya 1983, s. 64-65; Muammer Cengil, *Mevlana'nın Yedi Öğüdünün Fert ve Sosyal İlişkiler Açısından Önemi*, *Uluslar arası Düşünce ve Sanatta Mevlana Sempozyum Bildirileri*, Çanakkale 2006, s. 29.

³⁵ B. Füzanfer, *Mevlânâ Celâleddin*, çev. F.N. Uzluk, (MEB Yayınları) Ankara 1997, s.16.

ruh var, fakat bedenler, tenler yüz binlercedir. Dünyada sayısız badem var ama hepsinde aynı yağ bulunur. Dünyada çeşitli diller, çeşitli lügatlar var, fakat hepsinin anlamı bir. Çeşitli kaplara konan sular, kaplar kırılınca birleşir ve bir su halinde akar.”³⁶

“Sevgi acıyı tathlaştırır. Sevgi, bakırı altın eder.”³⁷

Mevlânâ'da İnsan Sevgisi

Mevlânâ insana büyük değer verir. İnsanı varlık âleminin odak noktasına yerleştirir. Ona göre âlemden maksat insandır.³⁸ İnsanın bir soluğu bir cana değer. Ondan düşen bir kıl bir madene değer. “İnsan çok büyük bir âlemdir.”³⁹ Yalnız insanın akılla hareket ederek Rahman sıfatını taşımasını ister. Bir beytinde bu durumu şöyle belirtir:

“Sende bir hayvan, bir şeytan, bir de rahman sıfatı var;

Hangisinden sayılırsan, sayı günü ona katılırsın.”⁴⁰

İnsan, kendisine bağışlanan bu üstünlüğe ulaşmak için dört vasıftan kurtulmalıdır. İnsana ayak bağı olan bu dört huy, dört kuşa aittir: Tavus kuşu gibi azametli, kaz gibi hırslı, horoz gibi şehvete düşkün olmak ve karga gibi olmayacak ümitlere düşüp, uzun ömre tamah etmek.⁴¹ Sûret-i Rahman olan insana bu hayvani vasıflar yakışmaz. Mevlânâ'nın deyişiyle “aklın çarmıhı” olan bu huylar insanlık şuuruna yükselmeye mânidir.⁴²

İnsan, zayıf olarak yaratılmıştır. (Nisa,28) Fakat Allah'ın kendisine verdiği değer sayesinde güçlüdür. En zor işin üstesinden gelebilir. Çünkü o

³⁶ Mevlânâ, *Divan-ı Kebir*, VI, Rubat No: 3020.

³⁷ *Mesnevî*, II/ 1525-45.

³⁸ Mevlânâ, *Mecâlis-i Seb'a*, 45.

³⁹ *Fihri Mafih*, Tere. Meliha Ülker Tarıkahya, Maarif yay. İst. 1958, s. 205.

⁴⁰ Mevlânâ, *Mecâlis-i Seb'a*, 73.

⁴¹ *Mesnevî*, V/31-52.

⁴² Yeniterzi, a.g.e., s.48.

şereflî kılmıştır.(Tîn,4.) Bunun bilincinde olursa zayıflık ve çaresizliğinden eser kalmaz.

Mevlânâ'ya göre Allah sevgisi bütün insanlarda vardır. Bu sevgi, ister kâfir, ister Yahudi, ister putperest olsun tüm insanlarda gizli olarak bulunmaktadır. Onun cenazesine muhtelif dinlerin temsilcileri başta olmak üzere, çok sayıda Müslim ve gayr-ı müslimin katılması, ölümüne ağlaması ve bugün bile farklı din ve etnik kökenden sempatanlarının bulunması, onun hakikatin öznesi olan insana verdiği değeri göstermektedir.⁴³ İnsan sevgisinin genel olmasının açık bir ifadesidir.

Mevlânâ'mn sunduğu sevgi ve ilâhi aşk öğretisi yaşadığı günden bugüne, Anadolu insanı kadar farklı din ve kültürlerden insanların da ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Bu yönelişin sebebini İrene Melikoff a ait şu sözlerden anlayabiliriz: "Mevlânâ'mn eserlerini dünya milletleri kendi dillerine çevirip okusalar, dünyada kötülük, harp, kin, nefret diye bir şey kalmaz."⁴⁴

Şefkat ve merhamet de insanlara karşı sevgi beslemekten geçer, sevgi ise Mevlânâ düşüncesinin merkezidir.⁴⁵ Sevgi zenginliğinden yoksun olan kişinin yaratılmış şefkat ve merhameti olamaz. Bunun için saygı, şefkat ve merhameti kaybetmiş insanların kalplerine sevgi tohumları ekilmelidir. Bu da belli bir süreçte sistemli bir eğitimle mümkün olabilir.

Mevlânâ'mn sevgi ve tevazusu yalnız Müslümanlara değil, din ayrımı yapmaksızın bütün insanlara açıktır. Bu konuda Hz. Peygamberi örnek alır. Yüce Peygamber; kendisine eziyet eden müşriklere hiçbir zaman lânet etmemiş,

⁴³ Osman Cilacı, "Mevlânâ'mn Gayr-ı Müslimlerle Münasebetlerine Dair Bir İnceleme", (Din Öğretimi Dergisi), Ankara 1989, s.30.

⁴⁴ Emine Yeniterzi, Mevlânâ Celâleddin Rumî, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 109.

⁴⁵ Feyzi Halıcı, "Mevlânâ Sevgisi", Mevlânâ'nın 700. ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Uluslar arası Mevlânâ Semineri, 15-17 Aralık 1973, T. İş Bankası Yayınları-135, Ankara, s. 9-12.

onların hidayete ermeleri için duada bulunmuş, herkese dostluk elini uzatmış, Yahudi komşusu hastalanınca onu ziyaret etmeyi kendisine borç bilmiştir.⁴⁶

Mevlânâ'nın düşüncesinin hala güncelliğini koruyor olmasının bir sebebi de, boyutları gezegenler ötesine ulaşan bir insanlık sevgisi ortaya koymuş olmasıdır.⁴⁷

Gerek günümüz psikologları gerekse Mevlânâ, insanın mutlu olabilmesi için sevgi dolu mutlu bir ortamda yetişmesini öngörmektedir.⁴⁸

Mevlana, oğluna der ki:

"Bahaeddin! Eğer daima cennette olmak istersen, herkesle dost ol, hiç kimsenin kinini yüreğinde tutma!

Fazla bir şey isteme ve hiç kimseden de fazla olma!

Merhem ve mum gibi ol! İğne gibi olma!

Eğer hiç kimseden sana fenalık gelmesini istemezsen

Fena söyleyici!

Fena öğretici!

Fena düşünceli olma!

Çünkü bir adamı dostlukla anarsan, daima sevinç içinde olursun. İşte o sevinç Cennetin ta kendisidir.

⁴⁶ Emine Yeniterzi, a.g.e., s. 22.

⁴⁷ Eva de Vitray-Meyerovitch, "Mevlânâ'nın Güncelliği", 1. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi, Konya 1985, s.33.

⁴⁸ Özcan Köknel, "Mutluluğun Kaynağı Ahlâk ve Akıl", Küreselleşme, ahlâk ve Değerler, Litera Yay., İstanbul 2006, s. 112.

Eğer bir kimseyi düşmanlıkla anarsan, daima üzüntü içinde olursun.

İşte bu gam da cehennem ta kendisidir.

Dostlarını andığın vakit içinin bahçesi, çiçeklenir, gül ve fesleğenlerle dolar.

Düşmanları andığın vakit, için, dikenler ve yılanlarla dolar, camn sıkılır, içine pejmürdelik gelir.

Bütün peygamberler ve veliler, böyle yaptılar, içlerindeki karakteri dışarı vurdular.

Halk onların bu güzel huyuna mağlup olup tutuldu, hepsi gönül hoşluğu ile onların ümmeti ve müridi oldular.⁴⁹

Görmüyor musun ki, Kâ'be'ye giden ne çok yol vardır. Bazısının yolu Rum'dan, bazısının Şam'dan, bazısının Acem'den, bazısının Çin'den bazısının da deniz yoluyla Hint ve Yemen'dendir. Bunun için yollara bakarsan, ayrılık büyük ve sınırsızdır. Fakat gaye, maksada bakacak olursan hepsi birleşmiş, hepsinin kalbi Kâ'be hakkında anlaşmış ve orada bir olmuştur.⁵⁰

Her Peygamberin, her erenin bir yolu-yordamı vardır ; fakat değil mi ki Tanrı'ya götürmede , hepsi de birdir⁵¹.

Herkes, filin bir yerine dokundu; neresine dokunduysa ona göre anladı; fili o çeşit anlatmaya başladı. Bu bakımdan sözleri birbirine aykırı oldu. Birisi

⁴⁹ Eflaki, a.g.e., C. I, (7/17); Selahaddin Hidayetoğlu, Hazreti Mevlana Muhammed Celaleddin-i Rumi Hayatı ve Şahsiyeti, Konya 2006, s. 66.

⁵⁰ Mevlana, Fihi Ma Fih, çev. Meliha Ülker Tarıkahya, MEB Yay., İstanbul 1985, s. 152-153.

⁵¹ Mevlana, Mesnevi ve Şerhi, 1/523.

dal dedi ona, öbürü elif adını taktı. Her birinin elinde bir mum olsaydı, sözlerindeki ayrılık ve aykırılık kalkar giderdi.” “Duygu gözü elin avucuna benzer ancak. İnsanın avucu filin her yerini kavrayamaz ki. Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başka. Köpüğü bırak da denizi gören gözle bak⁵².”

Çünkü hak olmadıkça, batıl meydana çıkmaz. Ahmak, kalp altını, altın kokusunu duyar da alır. Dünyada yürüyüp duran geçer akçe olmasaydı, kalp paralar nasıl harcanabilirdi. (Hasılı) her şey hak diyen kişi, ahmağın biridir, her şey batıl diyen de kötü kişidir⁵³.

Yahudi bu çeşit söylenip duruyordu. Nice Yahudi vardır ki sonu iyi olur.

Hiçbir kafire hor gözle bakmayın; Müslüman olarak ölmesi umulur çünkü

Ömrü nasıl bitecek? Ne haberin var ki ondan, bir uğurdan yüz çeviriyorsun⁵⁴.

Şeyh a arkadaş dedi; merhametim yok, esirgeyici bir gönül sahibi değilim sanma.

Hepsinin de canı, Allah'ın nimetine karşı kâfidir ama biz, bütün kâfirlere bile acırız.

Ben köpeklere bile acırım, onları bile bağışlarım; ne diye halk taşıyor onları derim.

⁵² Mevlana, *Mesnevi ve Şerhi*, III/168-169.

⁵³ Mevlana, *Mesnevi ve Şerhi*, II/417-418.

⁵⁴ Mevlana, *Mesnevi ve Şerhi*, I/646.

Beni ısıran köpeğe bile dua ederim; Yarabbi derim. Sen onu bu huydan vazgeçir;

Şu köpeklere, halktan taşlanmasınlar diye onları ısıramamak düşüncesi ver⁵⁵

“Ayıp, hiçbir şey bilmez şeye göre ayıptır; fakat her şeyi kabul eden Allah’a göre değil.

Bize göre kâfirlik âfettir ama Allah’a göre onda da bir hikmet var

Yüzlerce yaşayışa, üstünlüğe karşı birisinde, bir de ayıp olsa o, bitkinin sapına benzer.

Terazide sapı da bitkiyle beraber tartarlar; çünkü her ikisi de bedenle can gibi bağdaşmıştır, birbirinden hoşlaşmadır⁵⁶.

Bir diğer sözünde Müslümanlar için: Bir ayağınız sağlam ve sarsılmaz bir şekilde İslâm’a basacak, diğer ayağınızla ise tüm dünyaya, ufuklara ve medeniyetlere açılacaksınız” diyerek Müslüman’ın nasıl olması gerektiğini çok güzel ifade etmiştir.

Mevlana günümüzde ayrılık çıkaranlara da asıl görevlerini şöyle anlatır:

“Ayırmak değil bizim işimiz, birleştirmektir.”

Gene ayrılığın kaldırılıp birliğin sağlanmasını şu şekilde ifade eder:

⁵⁵ Mevlana, Mesnevi ve Şerhi, III/377.

⁵⁶ Mevlana, Mesnevi ve Şerhi, I/384-385.

Yetmiş iki millet sırrı bizden dinler, "ney"e benzeriz

İki yüz mezhep ehliyle biz aynı perdedeyiz

Hacetler kıblesiyim, gönüller Kâbe'siyim ben.

Cuma mescidi değil, insanlık mescidiyim ben⁵⁷

Bir canım ben, lâkin yüz bin bedenim

Canım canına karıştı, artık ben benim

Ne varsa cancazım seni inciten

İncitir beni de bil ki derinden.

Mevlânâ'nın hayatı ve eserlerinden verdiğimiz misaller açıkça göstermektedir ki o bir sevgi ve barış insanıdır. İnsanlar arasında sevgi, barış ve kardeşliğin yayılması için çalışmıştır. Yaratılanı, yaratandan ötürü sevmiş ve başkalarına da sevdirmeye çalışmıştır. Onun bu tutumu karşısında bütün insanlar da hangi dinden ve mezhepten olurlarsa olsunlar ona sevgi ve saygı göstermişlerdir.

Mevlânâ, İslâm'ın evrensel özelliklerini kişiliğinde barındırdığından onun şahsında herkes İslâm'ı da sevmiştir. Esasen kendisinin sevilmesinin asıl sebebi de cihan şümûl olan İslâm'ı güzel temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüz Müslümanlarının ve bilhassa dini görevleri îfa eden kişilerin bu temsili onun gibi yapabilmeleri için ondan alacakları (çıkacakları) çok dersler vardır. O, iyi incelenmeli, iyi bilinmelidir.

Mevlânâ, dünyamızda farklılıklar içinde bir arada huzurla yaşayabileceğimizin temel esaslarını biz insanlara sunmuştur. Farklı milletler,

⁵⁷ Abdülbakî Gölpmarlı, *Divan-ı Kebîr'den Seçmeler*, İstanbul 1970, s. 134.

farklı din ve mezhep mensuplarının bir arada yaşama sanatını bizlere öğretmektedir.. Hayatı, bu konudaki örneklerle doludur. Eserlerinde bu önemli konuyu çok iyi işlemiştir.

Mevlânâ'nın sevgi, barış ve kardeşlik konusunda gösterdiği hassasiyete günümüz dünyasının çok ihtiyacı vardır. Çeşitli olumsuzluklar nedeniyle huzursuz ve mutsuz olan dünyamız onun evrensel görüşlerini benimsemesiyle sevgi, barış ve kardeşlik konusunda büyük kazanımlar elde edeceği muhakkaktır. Bu nedenle Mevlânâ öğrenilmeli ve öğretilmelidir.